

Magyarország élőhelyei

Részletes rész III.

Nagy József
2010.

Készült a MÉTA Forrás CD, 2010 anyagainak a felhasználásával
Összeállította: Molnár Zs., Bíró M. és Horváth F. MTA ÖBKI, Vácrátót

Szikesek

F1a – Ürmöspuszták

F1b - Cickórós puszták

F2 - Szikes rétek

F3 - Kocsordos-őszirózsás sziki magaskórósok, rétsztyepek

F4 - Üde mézpázsitos szikfokok

F5 - Padkás szikesek és szikes tavak iszap- és vakszik növényzete

F1a – Ürmöspuszták:

Meghatározás: *Sziki csenkesz* és *sziki üröm* uralta, rövidfüvű, sziki fajokban gazdag, általában nagy kiterjedésű, időszakosan nedves szárazgyepek.

© Biró Marianna
MÉTA Fotótár

Termőhely:

A közép-ázsiai szikes puszták kárpát-medencei képviselője, az Alföld szikes pusztáinak legjellemzőbb élőhelye.

Szikesek ott alakulnak ki, ahol a sók az altalajból a talajfelszín irányába vándorolnak (ennek feltétele a felszínközei sós talajvíz és a kontinentális klíma, az intenzív párolgás).

Az ürmőpuszták tavasszal rövid ideig vízborítottak lehetnek, nyárra kiszáradnak, talajuk megrepedezik.

A Duna-Tisza közti állományok talaja szoloncsák-szolonyec, a Tisza-völgyieké réti szolonyec.

Az ürmőpuszták az Alföld folyóinak egykori árterületein gyakoriak. Egy részük ősi, más részük az árvízmentesítések és belvízlecsapolások következtében alakult ki.

Állománykép:

A legeltetett állományok alacsonyak, a nem legeltetetteken az üröm válhat uralkodóvá.

Fásszárúak és magas szálfüvek nincsenek.

Az „F1a” élőhely jellemző állományképei és fajai

Regenerációs potenciál:

Tárcsázás, beszántás, taposás után általában könnyen regenerálódik.

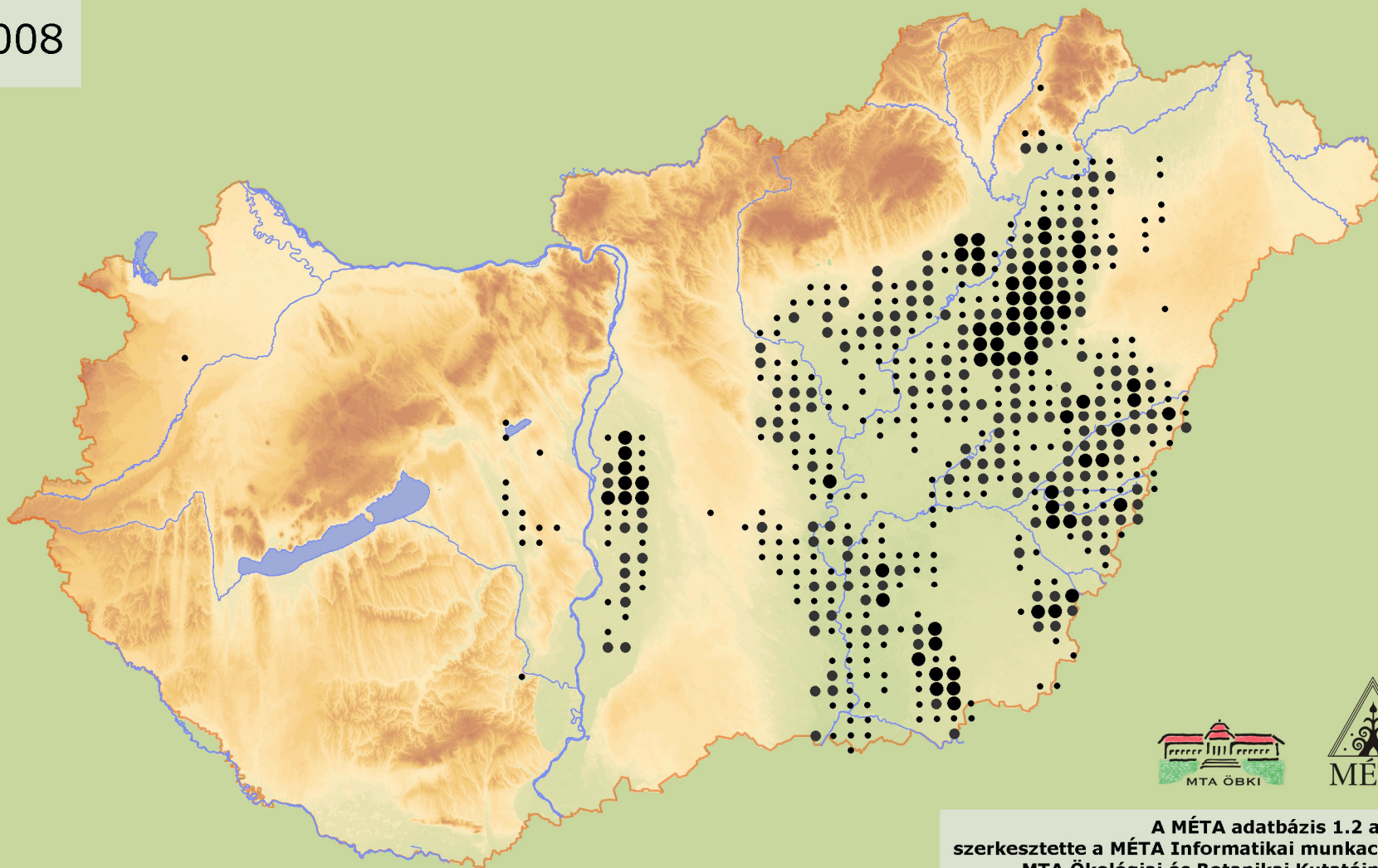
Az égetés lényeges degradációt nem okoz.

Ezt az élőhelyet az inváziós fajok nem veszélyeztetik.

Az ürmöspuszta regenerációját leginkább a talaj nem kellő mértékű szikessége gátolja. Alacsony sótartalom esetén cickórós puszta jöhet létre a helyén.

F1a Ürmöspuszták -
Artemisia salt steppes

2008

A MÉTA adatbázis 1.2 alapján
szerkesztette a MÉTA Informatikai munkacsoport
MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézete
Vácrátót, 2008. november

Jelenlegi hazai kiterjedésük mintegy 33800 ha.

Jellegzetesen alföldi élőhely: az ország más részeiről szinte teljesen hiányzik.

A Dunai-Alföldön (3900 ha), főleg a Duna-síkon (3700 ha).

Állományai 88%-a a Tiszai-Alföldön van (29900 ha). Óriási foltokat alkot a Hortobágyon (13000 ha), a Körös-vidéken és a Körös-Maros közén.

F1b - Cickóros puszták:

Meghatározás: Alföldi, rövid vagy magasabb fűű, *sziki csenkesz* és *cickafark* fajok uralta, fajszegény (sziki, szárazgyepi és réti fajokból álló) szárazgyep, illetve szárazabb rét.

© Biró Marianna
MÉTA Fotótár

Termőhely:

Az Alföldön általánosan elterjedt, másodlagosan kialakult pusztai élőhely. Fajainak egyszerre kell elviselniük a nyári aszályt, a legeltetést és a tömörödött talajt. Talajuk szolonyec az ürmőspusztákénál kevésbé szikes. Tavasszal lehetnek vízborítottak, de nyárra kiszáradnak.

Állománykép:

Kétféle változatuk van:

1. A szárazabb állományok alacsony, fajszegény gyepek. Nedves rétek kiszáritásával alakulnak ki általában erős legeltetés mellett.
2. Az üdébb állományok jobb vízellátású helyeken alakulnak ki. Jellemző, hogy esők után a tömörödött talaj miatt a víz a felszínen pang. A növényzet alacsony, 20-30 cm-es, zárt gyepű, melyből a nagyobb termetű kétszikűek emelkednek ki.

Az „F1b” élőhely jellemző állományképe

Regenerációs potenciál:

Könnyen regenerálódik mivel tágtűrő fajok uralják, és ezek szinte mindig jelen vannak a tájban. Előfeltétel a megfelelő vízellátottság és a "közepesen" szikes talaj.

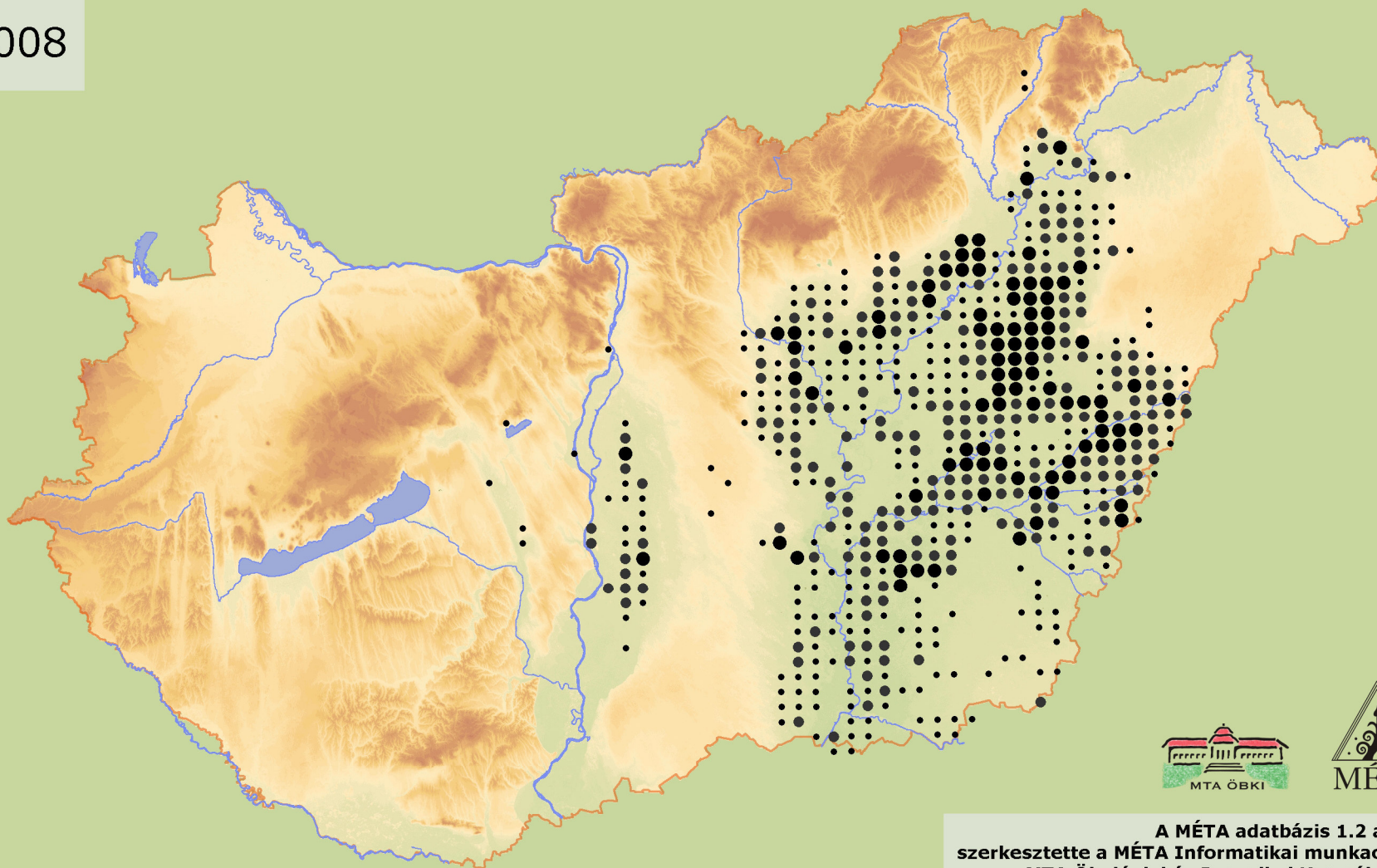
Túllegeltetés és időnkénti boronálás mellett is regenerálódik.

Az inváziós fajoknak ellenáll.

F1b

Cickórós puszták -
Achillea salt steppes

2008

A MÉTA adatbázis 1.2 alapján
szerkesztette a MÉTA Informatikai munkacsoport
MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézete
Vácrátót, 2008. november

Jelenlegi hazai kiterjedése közel 46000 ha.

Állományainak 96%-a a Tiszai-Alföldön van (44000 ha). Legnagyobb kiterjedésű a Hortobágyon és a Körös-vidéken, de minden szikes tájrészletben előfordul.

Az állományok zöme a XIX. századi lecsapolások következtében jött létre.

F2 - Szikes rétek:

Meghatározás: Magasfüvű, a vegetációs időszak kezdetén még vízzel borított rétek, melyek szikesedett réti talajokon alakulnak ki. Jellemző fűfajaik: *fehértippan*, *régi ecsetpázsit*, *hernyópázsit*, *nádképű csenkesz*, *tarackbúza*.

Termőhely:

Szolonyeces vagy szoloncsákos réti talajon kialakult szikes élőhely. Az Alföld szikesein általánosan elterjedt.

Normális csapadékú években ősztől kora nyárig vizenyősek.

A szolonyeces típus elterjedési területe: Tiszántúl, Jászság, Tisza-mente, Dunai Alföld.

A szoloncsákosé: Duna-Tisza közti hátság, Velencei-tó, Fertő.

Az állományok jó része másodlagos, egykori mocsarak helyén alakultak ki.

Állománykép:

A kinézetét magas növésű évelő fűvek határozzák meg, melyek a felső gyepszintet alkotják. Az állományok magassága 1 m körüli.

Az „F2” élőhely jellemző állományképei

© Papp Orsolya
© MÉTA Fotótár

© Biró Marianna
MÉTA Fotótár

© Biró Marianna
MÉTA Fotótár

Regenerációs potenciál:

A szikes rétek regenerációs potenciálja megfelelő vízellátottság- és sótartalom esetén igen jó: Mind a domináns, mind a kísérőfajok hamar megjelennek és néhány év alatt kialakítják az élőhelyet.

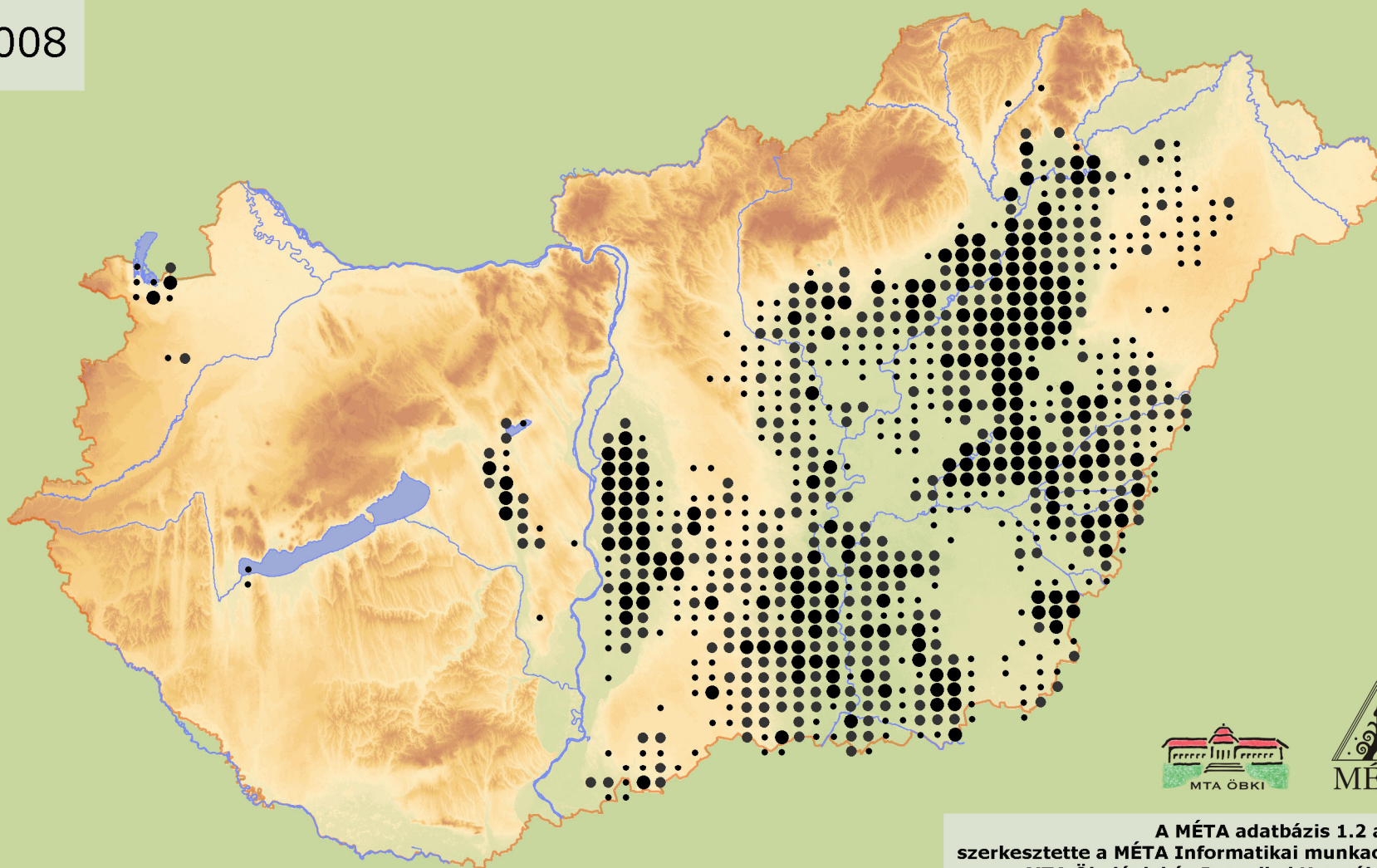
Az alkalmankénti leégetés, a mérsékelt legeltetés és taposás sem károsítja őket.

A libatartás súlyosan veszélyezteti: a libák a gyepet "tövestül" tépik ki, savas trágyájuk megváltoztatja az élőhely talaját, ami erős gyomosodást okoz.

A szikes rétek talajainak tartós kiszáradása a rétjelleg megszűnéséhez vezet, (pl.: ürmöspusztává alakulnak).

F2 Szikes rétek - Salt meadows

2008

A MÉTA adatbázis 1.2 alapján
szerkesztette a MÉTA Informatikai munkacsoport
MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézete
Vácrátót, 2008. november

A leggyakoribb fátlan vegetációtípus, jelenlegi hazai kiterjedése mintegy 93000 ha.

Az állományok 78%-a a Tiszai-Alföldön van (72400 ha).

A Dunai-Alföldön (19800 ha) a Duna-sík és a Kiskunság területén.

A Kisalföldön (600 ha, főleg a Fertő körül).

F3 - Kocsordos-őszirózsás sziki magaskórósok, rétsztyepek:

Meghatározás: Sziki, mocsárréti és sztyepfajokból álló, ernyős-magaskórós kinézetű, tavasszal nedves, nyáron száraz rét. Karakterfajai a *sziki kocsord*, *pettyes őszirózsa*, *bárányüröm*. Üde változatai magasfüvű, karakterfajokban gazdag rétek és magaskórós rétsztyepek.

Termőhely:

A sziki magaskórós a sziki erdőssztyep része.

Talaja réti szolonyec vagy mélyben sós réti csernozjom.

Termőhelye magas talajvizű, egyenletes vízellátású. Előfordulásai egykor árvízjárta területekhez kötődnek.

A növényföldrajzi Tiszántúl jellegzetes élőhelye.

Állománykép:

A sziki magaskórós változatos összetételű és kinézetű, ősszel különösen színpompás növénytársulás. A sziki-, réti-mocsári- és sztyepfajok egyaránt jelentősek benne.

Legfajgazdagabbak a sziki tölgyesekhez kötődő állományok.

Az „F3” élőhely jellemző állományképei és fajai

Regenerációs potenciál:

Karakterfajok hiányában nem regenerálódik (azaz fontos a közeli és fajgazdag propagulumforrás).

A karakterfajok egy részének (*sziki kocsord*, *réti őszirózsa*) jó a megújulási képessége, másoknak alig van (pl. *fátyolos nőszirm*).

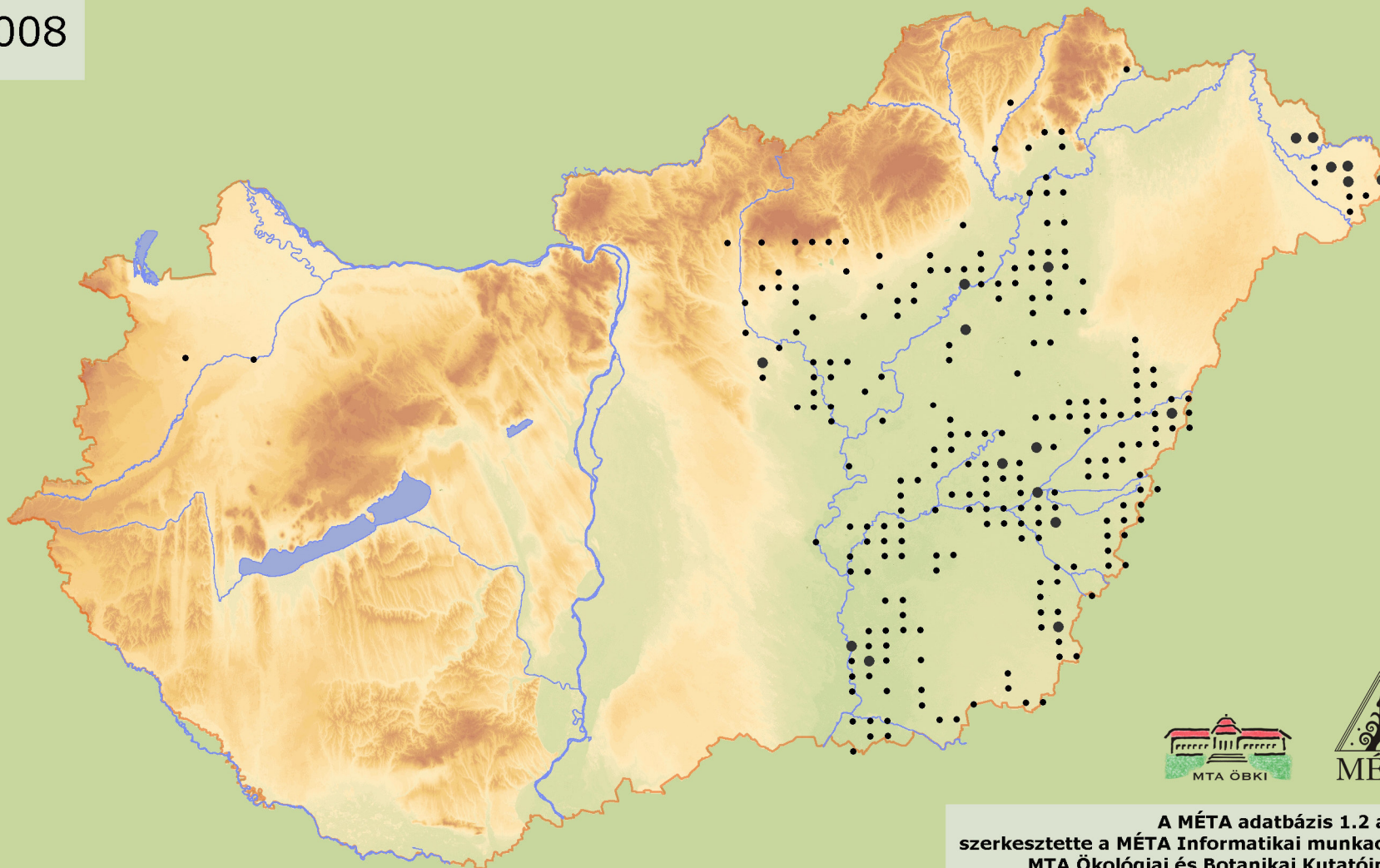
Az égetést jól elviseli.

F3

Kocsordos-őszirózsás sziki magaskórósok, rétsztyepek -

Tall herb salt meadows

2008

A MÉTA adatbázis 1.2 alapján
szerkesztette a MÉTA Informatikai munkacsoport
MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézete
Vácrátót, 2008. november

Viszonylag ritka élőhely, összesen kb. 1120 ha lehet belőle.

Az állományok 96%-a a Tiszai-Alföldön van (1080 ha), magas talajvizű, kötött talajon.

F4 - Üde mézpázsitos szikfokok:

Meghatározás: Erősen szikes talajú, tavasszal hosszasan vízborította, rétszerű gyepek, amelyekben az évelő növényzet összborítása az 50%-ot meghaladja. Domináns fajai a *szik*i és *közönséges mézpázsit*, a *csátés sás*.

Termőhely:

Szoloncsák (Duna-Tisza köze, Fertő) vagy szoloncsákos szolonyec (Tiszántúl) talajon kialakuló élőhely. Kialakulásának feltétele a magas, sós talajvíz. A sók a felszínen vagy a felszínhez közel dúsulnak fel. Jellemzője a hosszú tavaszi vízborítás.

Az élőhely kialakulhat a szikes tavaknak a szikes mocsárral érintkező „szikfok” zónájában.

Az Alföldön általánosan elterjedt.

Állománykép:

A társulások képét elsődlegesen a vízellátottság határozza meg. A tartósabban vízborította területeken a mézpázsit magasra nöövő állományokat alkot, szárazabb körülmények között alacsony marad.

A nedvesebb termőhelyek gyepjeit jó minőségű szénájuk ("méz"pázsit) miatt még ma is évente kaszálják.

Az „F4” élőhely jellemző állományképei

Regenerációs potenciál:

Az üde mézpázsitosok regenerálódási képessége igen jó. A tartósan vízborította, sós termőhelyeken más fajok nem képesek megtelepedni, a mézpázsitosok fajai viszont igen gyorsan kolonizálnak.

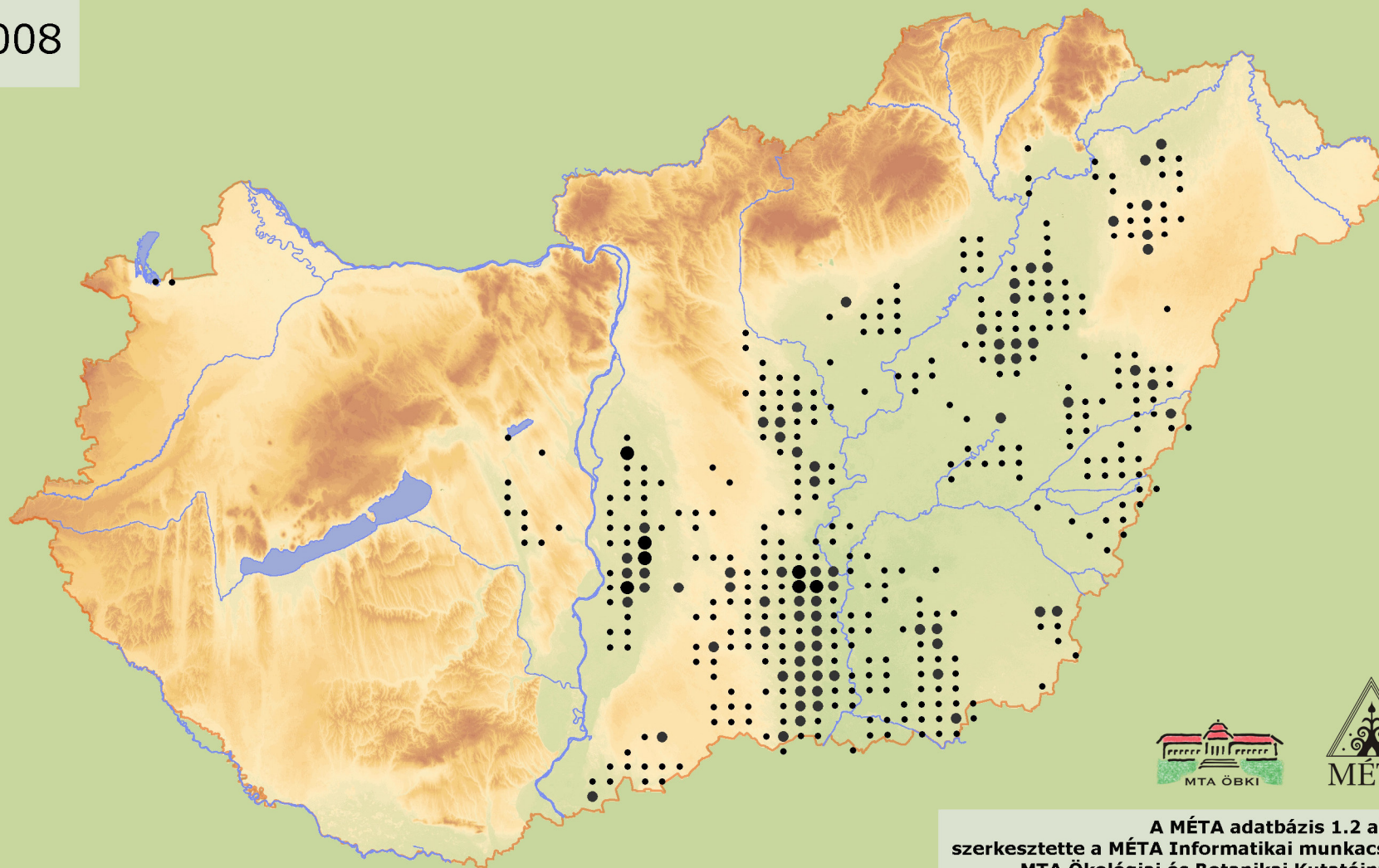
Regenerációját csak a víz (illetve talaj) szikességének csökkenése és a túlzott vízhiány korlátozhatja.

Túllegeltetés és gyakori taposás (csordajárás) esetén a növényzet felszakadozik, vakszik foltok keletkeznek.

F4

Üde mézpázsitos szikfokok -
Puccinellia swards

2008

A MÉTA adatbázis 1.2 alapján
szerkesztette a MÉTA Informatikai munkacsoport
MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézete
Vácrátót, 2008. november

Jelenlegi hazai kiterjedésük mintegy 7000 ha.

A legjellemzőbb a Duna-Tisza köze keleti felének déli részén (kb. 1500 ha), és a Duna-síkon (kb. 1900 ha).

A Tiszai-Alföldön is gyakori (3300 ha), pl. Hortobágy, Bihari-sík.

A mézpázsitosok termőhelye kilúgzásra különösen érzékeny, ezért összkiterjedésük országosan mindenhol csökken.

F5 - Padkás szikesek és szikes tavak iszap- és vakszik növényzete:

Meghatározás: Szikes tavak medrében a tó kiszáradása után megjelenő, zömmel egyéves fajok alkotta sókedvelő növényzet, valamint pangóvizes területeken kialakult vakszik, és kis borítású (<50%), alacsony szikfok növényzet.

Jellemző, illetve domináns fajok: *bajuszfű*, *sóballa*, *sziksófű*, *sziki ballagófű*, *sziki zsázsa*, *sziki őszirózsa*, *bárányparéj*, *seprűparéj*, *egérfarkfű*.

Termőhely:

A szikes tavi élőhelyek tartósan szikes vízzel borítottak, ami miatt évelő növényzet nem tud fennmaradni. A vizük nyáron elpárolog. A talaj szoloncsák vagy szoloncsákos szolonyec.

Természetes körülmények között a vakszik növényzet kialakulása a padkás szikesekhez kötődik.

Vakszikek másodlagosan erős taposás hatására (csordajárások mentén) alakulnak ki.

Állománykép:

Kis borítású, kevés fajú állományokat alkotnak. A fajok nagy része a talajon szétterülő, mások gömbszerűek.

Az állományok a szikes tavak medrében és partjain hektárnyi kiterjedésűek lehetnek.

Az „F5” élőhely jellemző állományképei és fajai

© Bölöni János
© MÉTA fotótár

© Bölöni János
© MÉTA fotótár

Regenerációs potenciál:

A vakszikek ha a környezeti feltételek adottak könnyen regenerálódnak. A nagyobb szikes tájakban a propagulumforrás biztosított.

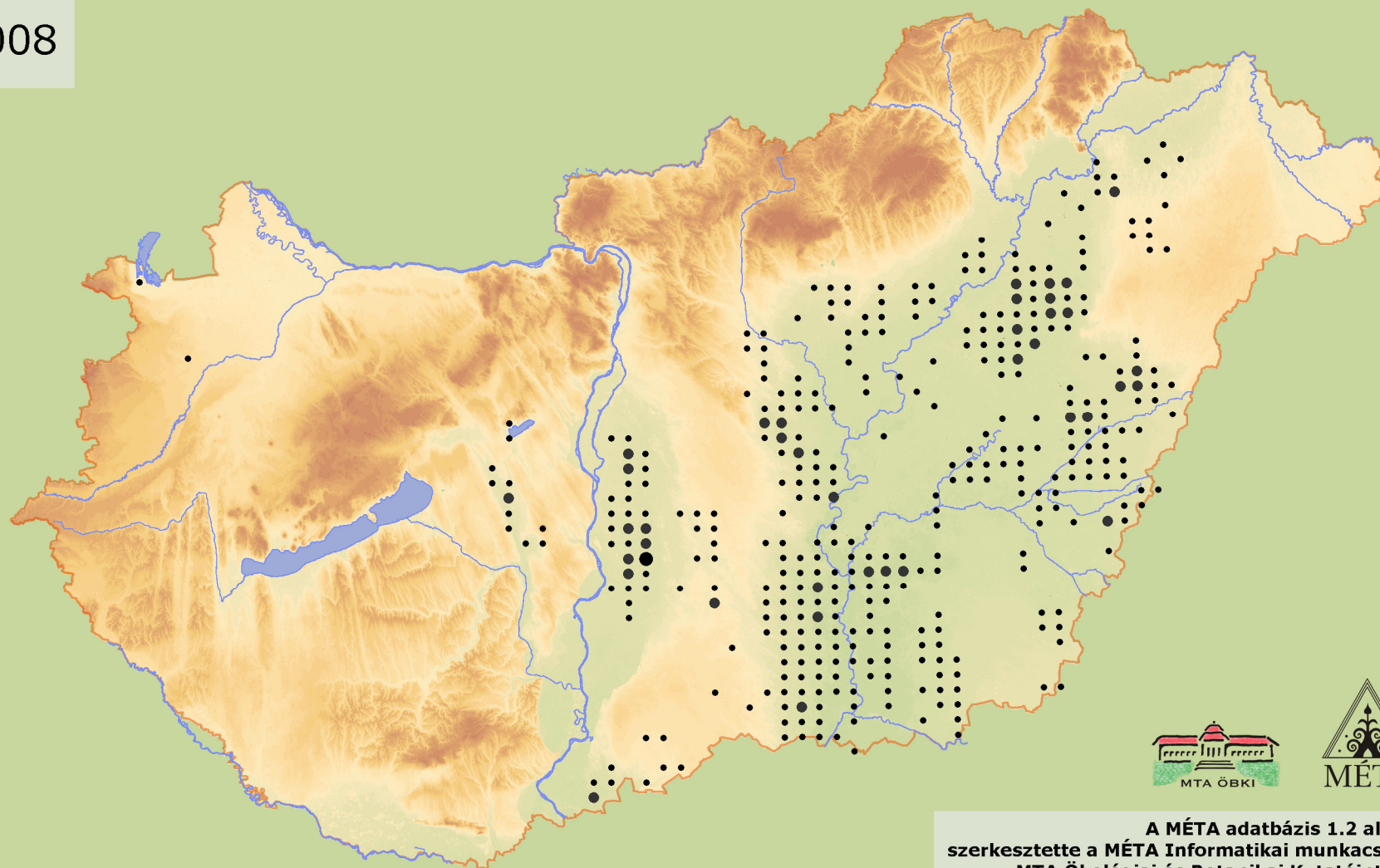
Eltűnik a vakszik növényzet, ha a talaj magas sótartalma csökken (melioráció). Megszűnteti a regenerálódás lehetőségét a szikes tavak lecsapolása vagy halastóként való hasznosítása.

A legeltetés és taposás a vakszik növényzetben kárt nem tesz.

F5

Padkás szikesek és szikes tavak iszap- és vakszik növényzete -
Annual salt pioneer swards

2008

A MÉTA adatbázis 1.2 alapján
szerkesztette a MÉTA Informatikai munkacsoport
MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézete
Vácrátót, 2008. november

Jelenlegi hazai kiterjedése 2500 ha körüli.

Az állományok nagyobb része a Tiszai-Alföldön van (1600 ha), különösen a Hortobágyon, a Bihari-síkon és a Körös-vidéken.

A Dunai-Alföldön (900 ha), ennek jó része a Duna-sík szikes tavainak medre és parti zónája.

Nyílt szárazgyepek

G1 - Nyílt homokpusztagyepék

G2 - Mészkedvelő nyílt sziklagyepek

G3 - Nyílt szilikát sziklagyepek

G1 - Nyílt homokpusztagyepek:

Meghatározás: Alföldön, ritkábban dombvidéken, laza, humuszszegény homokon kialakult, alacsony, maximálisan 75%-os záródású, száraz gyepek. Domináns fajaik szárazságtűrő, csomós növésű fűvek. Állományaik korábban pusztai tölgyesekkel vagy nyáras-borókásokkal alkottak mozaikot.

© Bölöni János
© MÉTA Fotótar

Termőhely:

Jellemzőjük a laza, humusz-szegény, rossz vízgazdálkodású homoktalaj.

Elsődleges állományaik buckatetőkön, buckaoldalakon alakultak ki.

A szél és erózió mozgatta laza homok folyamatosan fenntartja a gyepek nyílt, félsivatagi jellegét.

Legnagyobb kiterjedésben meszes homokon (a Kiskunságban, a Kisalföldön és a Duna völgyében) fordulnak elő.

Mészkerülő állományok a Nyírségben, Belső-Somogyban és a Duna-Tisza köze északi részén találhatók.

Állománykép:

Csomós növésű keskenylevelű füvek (*magyar csenkesz, homoki árvalányhaj*) alkotta nyílt gyepek. A fűcsomók között törpecserjék és évelő kísérfajok élnek. A moha-zuzmó szint gyakran nagy borítású.

A „G1” élőhely jellemző állományképei és fajai

© Bölöni János
© MÉTA Fotótár

Regenerációs potenciál:

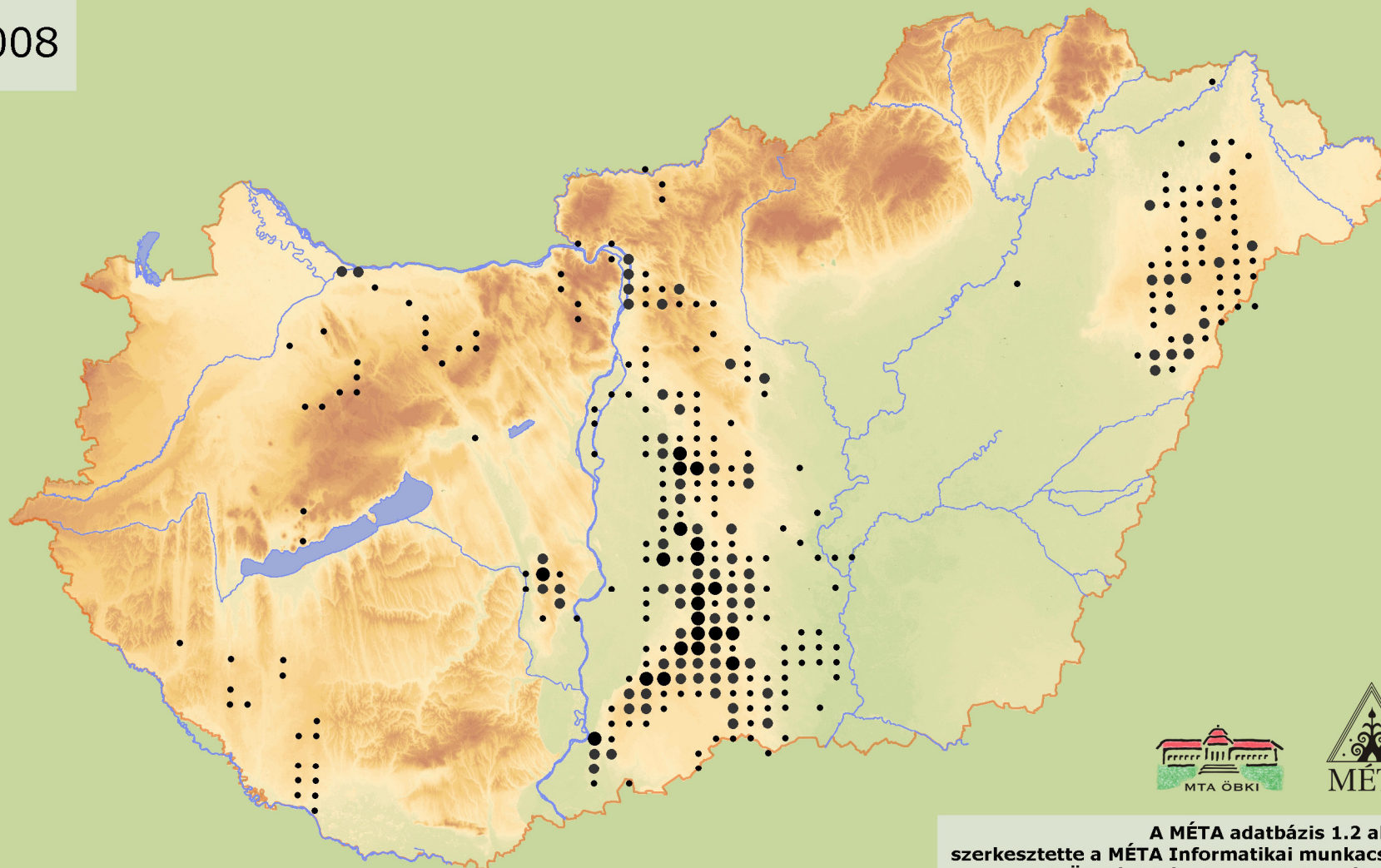
Igen jól és gyorsan regenerálódik. A regenerációt csak a propagulumok mennyisége korlátozza.

Az erős legelés, taposás, aszály, ill. inváziós fajok (*selyemkóró*) elszaporodása a regenerációt hátráltatja, meggátolhatja.

G1

Nyílt homokpusztagyeppek - Open sand steppes

2008

A MÉTA adatbázis 1.2 alapján
szerkesztette a MÉTA Informatikai munkacsoport
MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézete
Vácrátót, 2008. november

Jelenlegi hazai kiterjedése alig 10700 ha.

Legelterjedtebb a Dunai-Alföldön (9440 ha, 88%), azon belül is a Duna-Tisza közén, ahol a homokbuckásokban máig nagy kiterjedésű. A Nyírségen is elterjedt (1020 ha).

Ritka a Kisalföldön (44 ha) és a Dunántúli-középhegység előterében (25 ha).

Megritkult a Somogyi-dombságban (42 ha).

A Gödöllői-dombvidéken 84 ha fordul elő.

G2 - Mészkedvelő nyílt sziklagyepek:

Meghatározás: A középhegység meleg, délies kitettségű oldalain, meszes kőzetekből álló szikláin (mészkő, dolomit) létrejött nyílt, alacsony [5-30 (50) cm], pionír jellegű gyepek. Domináns fűveik a *deres csenkesz*, az *árvalányhaj* fajok, a *lappangó sás*. Ide tartozik a délies, meszes sziklák *prémes gyöngyperjés* hasadék-növényzete is.

Termőhely, elhelyezkedés:

Be nem erdősülő szikla- és törmelékfelszínek élőhelye, mely a középhegység mészkő és dolomitvonulatain elterjedt. Délies lejtőkön jelenik meg. A talajfelszín nyáron forró és száraz. Talajuk köves-sziklás váztalaj, sekély rendzina, amit az állandó erózió pusztít.

Állománykép:

Az erózió miatt a gyep nem záródik, a kőzet- és talajfelszín látható. A sziklafelszínt mohák és zuzmók borítják.

Az állományalkotó fűfajok 20-50 cm magas csomói jelentik a sziklagyep legfőbb szerkezeti elemeit. Fontos szerkezetképzők a törpecserjék is (*heverő naprózsa, korai kakukkfű*).

A „G2” élőhely jellemző állományképei és fajai

Regenerációs potenciál:

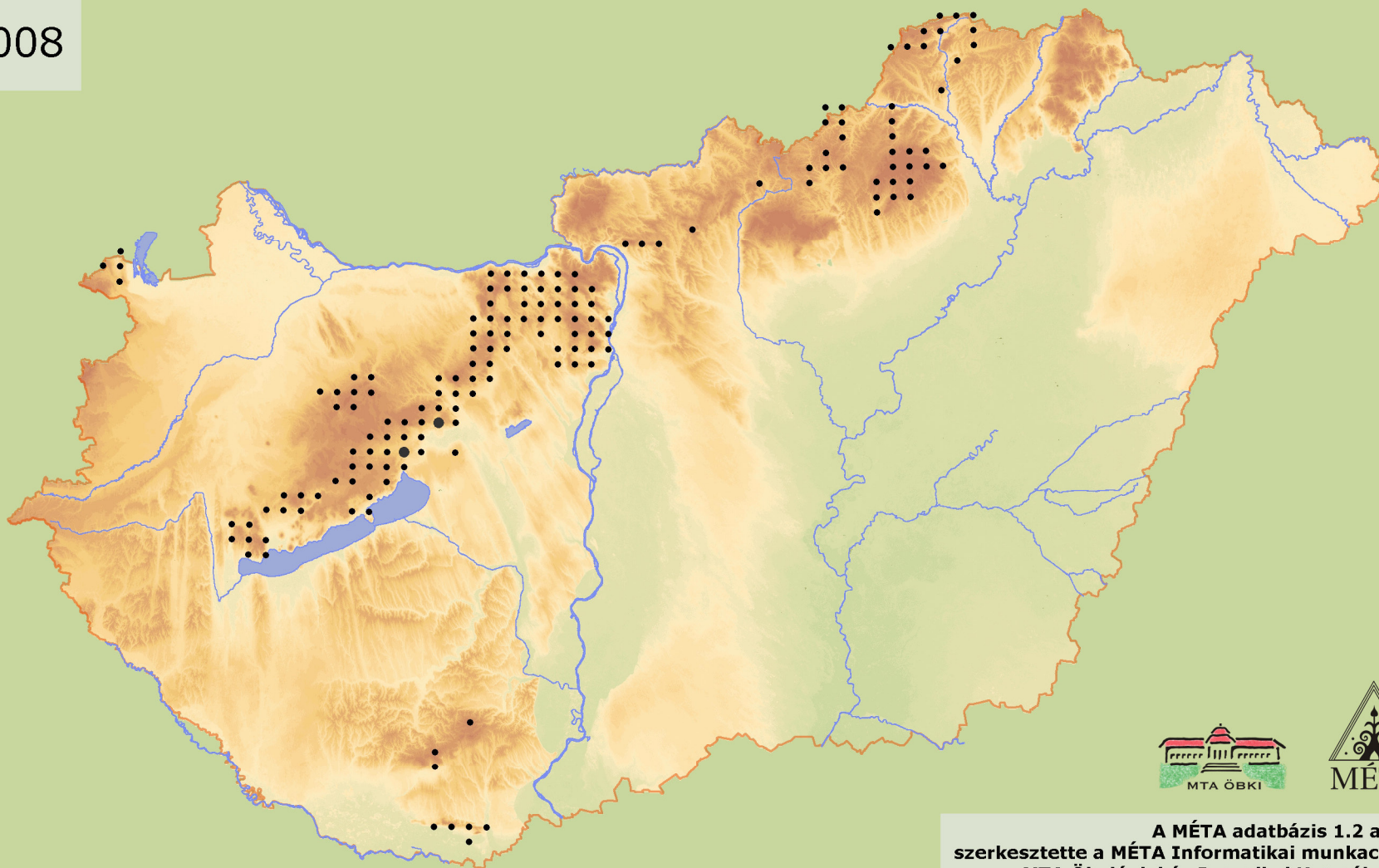
Amennyiben a fajkészlet a tájban jelen van, akkor jó esély van a sziklai flóra néhány évtized alatt bekövetkező regenerációjára. A természetes gyepszerkezet kialakulása hosszú időt igényel.

Az élőhely a gyomosodás és inváziós fajok által kevésbé veszélyeztetett. Helyenként a *fekete fenyő* veszélyezteti.

G2

Mészkedvelő nyílt sziklagyepek -
Calcareous open rock grasslands

2008

A MÉTA adatbázis 1.2 alapján
szerkesztette a MÉTA Informatikai munkacsoport
MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézete
Vácrátót, 2008. november

Országos kiterjedése mintegy 400 ha,

330 ha a Dunántúli-középhegységben található.

Ritkább az Északi-középhegységben (összesen 40 ha, Naszály, Cserhát, Bükk, Heves-Borsodi-dombvidék, Aggteleki-karszt).

Előfordul 15 ha a dél-dunántúli hegységekben (Mecsek, Villányi-hegység).

G3 - Nyílt szilikát sziklagyepek:
Meghatározás: Szilikátos kőzetek
sziklakibúvásain, sziklafalakon, nyílt
törmelék-lejtőkön, általában száraz,
napos oldalakon megjelenő, nyílt
gyepek. Az uralkodó évelő fűfélék a
sziklai csenkesz, *magyar perje*,
prémes gyöngyperje.

Termőhely, elhelyezkedés:

Vulkanikus domb- és hegyvidékeink szilikátszikla (andezit, riolit, bazalt, gabbró, gránit) kibúvásain, letörésein, sziklafalain elterjedt.

A köves-sziklás váztalajok szárazak, a sziklák hőingása nagy.

Állománykép:

A sziklafelszínek nagy részét zuzmók és mohák borítják. Az edényes növények csomói, tövei szórt elhelyezkedésűek. A gyepszint záródása < 50%.

A gyep magassága 20-50 cm, általában kettő, ritkábban három alszintre tagolódik, sziklával mozaikos.

Szárazságtűrő hagymások és sziklalakó törpecserjék is jellemzőek.

A „G3” élőhely jellemző állományképei és fajai

Regenerációs potenciál:

A kisebb mértékű természetes és mesterséges bolygatásokat komolyabb károsodás nélkül átvészelik. Pl.: várhegyeken jó állapotú állományaik maradtak fenn.

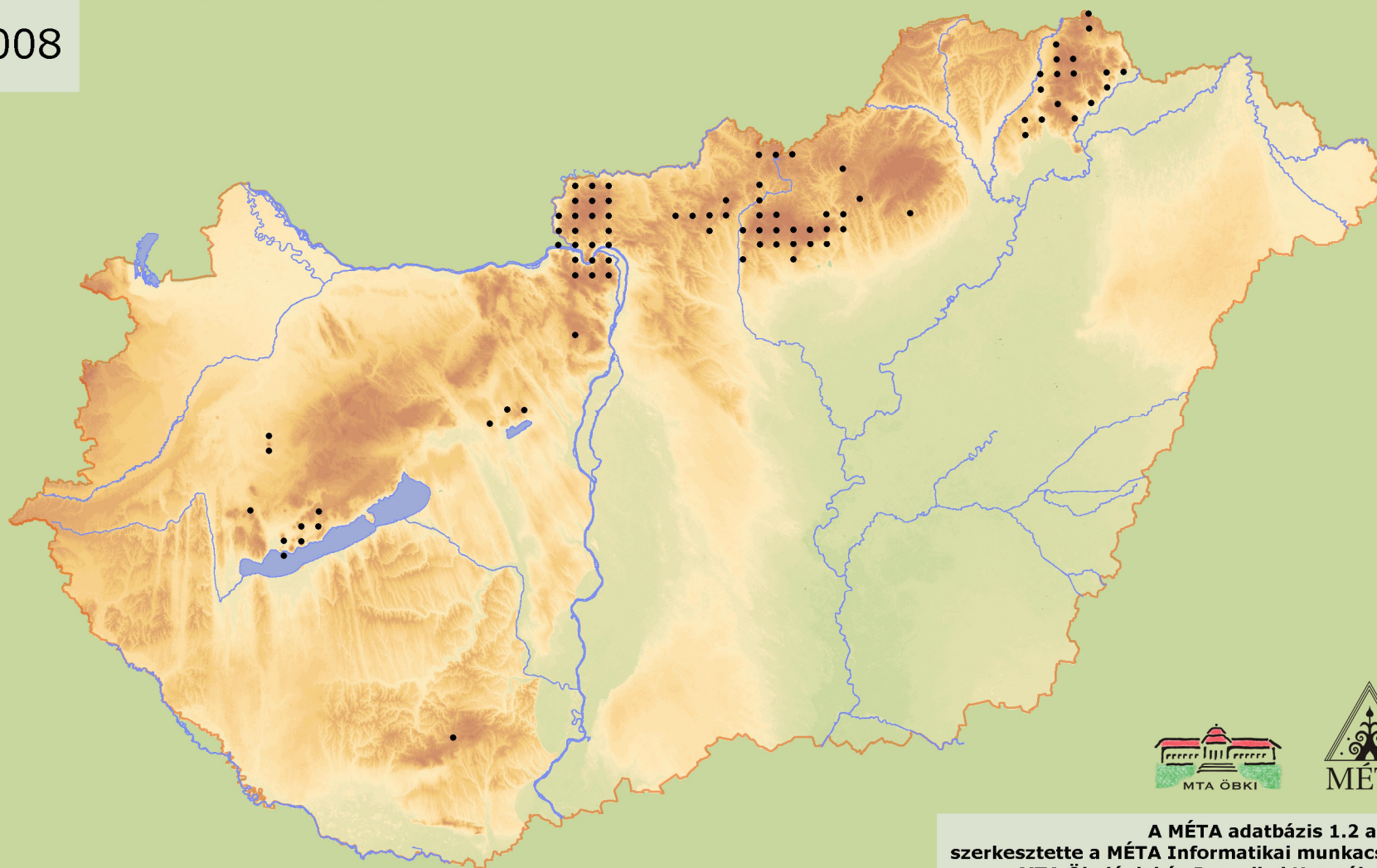
A vadtúltartás (muflon) hatására a gyep évelők alkotta szerkezete károsodik és gyomfajok szaporodnak el benne.

Inváziós fajok alig veszélyeztetik.

G3

Nyílt szilikát sziklagyepek -
Acid open rock grasslands

2008

A MÉTA adatbázis 1.2 alapján
szerkesztette a MÉTA Informatikai munkacsoport
MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézete
Vácrátót, 2008. november

Jelenlegi becsült összes hazai kiterjedése mintegy 125 ha.

Csak az Északi-középhegységben (Börzsönyben, Mátrában, Medvesen, Sátor-hegységben, szórványosan a Cserhátban és a Bükkben) fordul elő számottevő mennyiségben (120 ha).

A Dunántúli-középhegységben (Visegrádi-hegység, Velencei-hegység, Balaton-felvidék) összterülete 5 ha.